

Bevezetés a vallástudományba

Bevezetés, követelmények. Mi a vallás?

Biró Tamás

birot@or-zse.hu, <http://birot.web.elte.hu/>

2022. február 8.

Praktikus dolgok:

- A kurzus honlapja: <http://birot.web.elte.hu/courses/2022-valltud/>
<http://birot.web.elte.hu/valltud/> *(a félév végéig)*
- Tárgyi követelményrendszer: http://birot.web.elte.hu/courses/2022-valltud/bev_valltud.pdf
<http://or-zse.hu/targyak/ujud/judaisztika1-bev-vallastud1.htm>
- Biró Tamás: birot@or-zse.hu, birot@birot.hu
<http://birot.web.elte.hu/>, <http://www.birot.hu/>
- Fogadóóra: emailés bejelentkezéssel.
- Pótórák: *ha szükséges lesz elmaradó órák miatt.*

Vallástudomány a Rabbiképzőben

Forrás: <http://mta.hu/tortenetitar?PersonId=28589>

„mi a vallás, hogyan keletkezett, hogyan fejlődött, mely factorok működtek közre fejlődésén, milyenek fejlődésének általános törvényei és tapasztalatai, tüneményei; [...] a zsidó vallás mily helyet foglal el ezen fejlődési menetben, miképpen nyilvánul benne a történelem különböző korszakaiban a vallás fogalma, mily irányban fejlődnek benne a vallásalakulás tényezői [...] mindazon fontos tudományos igazságokkal együtt, melyek ezen tudománnyal kapcsolatban állnak [...]”

Forrás: Schmelzer Hermann Imre: Goldziher Ignác beadványa az Országos Rabbiképző Intézet tantervének ügyében. Landeszman Gy. és Deutsch R. (szerk.): *Hetven év. Emlékkönyv dr. Schweitzer József születésnapjára* (BZSH, 1992, 127–136) p. 131.

általános meghatározás

történeti szemlélet

Vallástudomány a Rabbiképzőben

Forrás: <http://mta.hu/tortenetitar?PersonId=28589>

„mi a vallás, hogyan keletkezett, hogyan fejlődött, mely factorok működtek közre fejlődésén, milyenek fejlődésének általános törvényei és tapasztalatai, tüneményei; [...] a zsidó vallás mily helyet foglal el ezen fejlődési menetben, miképpen nyilvánul benne a történelem különböző korszakaiban a vallás fogalma, mily irányban fejlődnek benne a vallásalakulás tényezői [...] mindazon fontos tudományos igazságok gyűjtésére, melyek ezen tudománynyal kapcsolatban állnak [...]”

Forrás: Schmelzer Hermann Imre: Goldziner Intézet tantervének ügyében. Landeszman Emlékkönyv dr. Schweitzer József születésnapjára.

a zsidóság megértése a vallástörténet tükrében

Goldziher Ignác (1850 – 1921)

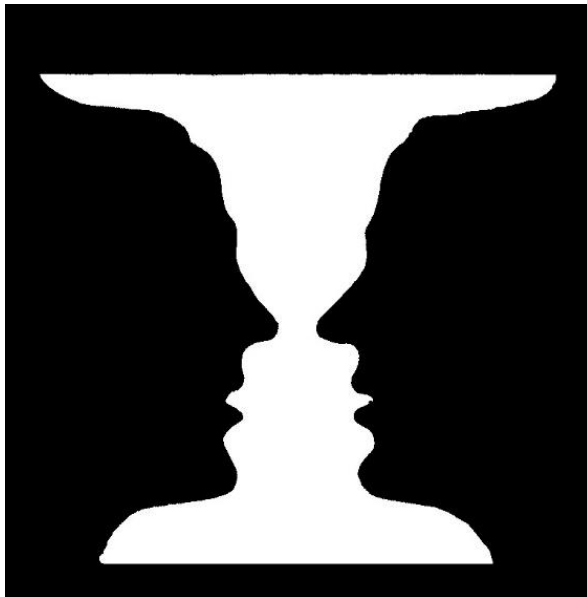
- Az iszlám tudományos kutatásának nemzetközileg elismert, meghatározó alakja:
 - Goldziher hagyományos zsidó családból származott, és ezért más perspektívából közelített az iszlámhoz, mint a kortárs (keresztény háttérű) kutatók: jobban megértette a vallásjog és az exegetikai hagyomány szerepét.
- Mint ilyen, a magyarországi vallástudomány legnevesebb alakja.
- Pályája utolsó szakaszában: a Rabbiképző óraadó tanára (1900-tól), de ezt megelőzően is sok rabbijelölt tanult nála, támogatta őket.

Mi a vallás?

- Ez egy üres dia: ide jönnek a hallgatók válasza.

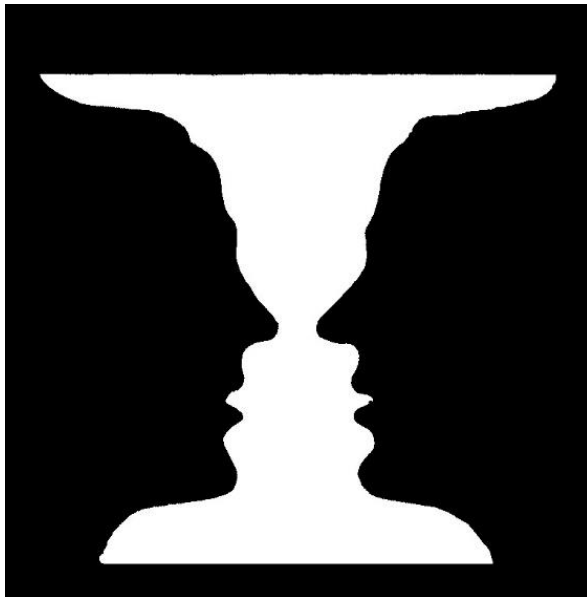
- További válaszok a félév során.

Thomas Kuhn és az „alakváltás” (*Gestalt-switch*)

Thomas Kuhn és az „alakváltás” (*Gestalt-switch*)

*Különböző tudományos paradigmák mint eltérő „szemléletmódok”:
ugyanarra a „képre” (adatokra, jelenségekre...)
néznek, de mást és mást látnak benne.*

Milyen színű ez a ruha?

- Fehér és arany?
- Kék és fekete?

Késhegyre menő viták világszerte az interneten 2015-ben.

Ld. például itt:

[http://index.hu/tudomany/brittudosok/2015/02/27/feher-es-arany-szinunek-latja-ezt-a-ruhat-valami-nem-stimmel-az-agyaban./](http://index.hu/tudomany/brittudosok/2015/02/27/feher-es-arany-szinunek-latja-ezt-a-ruhat-valami-nem-stimmel-az-agyaban/)

Milyen színű ez a ruha?

- Fehér és arany?
- Kék és fekete?

A „hívők” nem tudják és nem fogják egymást meggyőzni. A kutató feladata mégis megérteni a különböző látásmódokat.

Késhegyre menő viták világszerte az interneten 2015-ben.

Ld. például itt:

<http://index.hu/tudomany/brittudosok/2015/02/27/feher-es-arany-szinunek-latja- ezt-a-ruhat-valami-nem-stimmel-az-agyaban./>

Milyen színű ez a ruha?

- Fehér és arany?
- Kék és fekete?

A „hívők” nem tudják és nem fogják egymást meggyőzni. A kutató feladata mégis megérteni a különböző látásmódokat.

Késhegyre menő viták világszerte az interneten 2015-ben.

Ld. például itt:

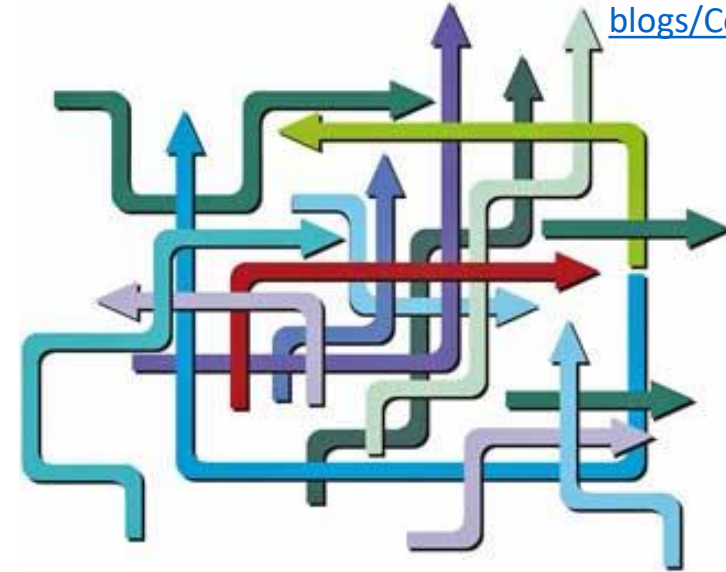
[http://index.hu/tudomany/brittudosok/2015/02/:feher-es-arany-szinunek-latja-ezt-a-ruhat-valami-nem-stimmel-az-agyaban./](http://index.hu/tudomany/brittudosok/2015/02/:feher-es-arany-szinunek-latja-ezt-a-ruhat-valami-nem-stimmel-az-agyaban/)

Egyes tud. kutatók látásmódja is nagyon eltérhet egymástól (Th. Kuhn: paradigmák). A mi feladatunk mégis megérteni a különböző látásmódokat.

A kurzus céljai

- A laikus vallásfogalomtól eljutni a vallás komplexitásának megértéséig.
→ a vallás mint **komplex rendszer**

- A vallás tudományos kutatásának alapfogalmai, valamint
- különböző szemléletmódok:

módszertani sokszínűség

→ a vallás mint **történelmi** jelenség

→ a vallás mint **társadalmi** jelenség

→ a vallás mint **pszichológiai** jelenség

→ a vallás mint **biológiai** jelenség

Az óra céljai (folyt.)

- A laikus vallásfogalomtól a vallás komplexitásának megértéséig.
- A vallás tudományos kutatásának alapfogalmai, lehetséges szemléletmódok.

- **Bevezetés a „bevezetésekbe”**

kérdések, amelyeket megtanulunk feltenni

1. Mi a vallástudomány? (Például: miben különbözik a teológiától?)
2. Milyen jelenségek tartoznak a valláshoz? (Pl.: mitológia, teológia, rítusok, szakrális tárgyak, vallási élmény, intézmények, specialisták, irányzatok, szakadások...)
3. Hogyan közelíthető meg a vallás? (Irányzatok, iskolák, elméletek, módszerek)
4. Milyen vallások léteznek?
(törzsi, ókori keleti, késő-antik, világvallások, mai vallásosság, ateizmus...)

- Az általános vallástudomány hogy alkalmazható a zsidóság kutatása során?

Követelmények:

- Jegyszerzés:
 - Beadandó feladatok (3 × 20%) a félév során: könyvtári és otthoni munkát igényelnek, esetleg rövidebb cikkek elolvasását. Két hetes határidők.

Határidők!
Formai követelmények!
Plágium!

*Várható beadási határidők:
márc. 23., ápr. 13. és máj. 4.*

- Félévvégi (írásbeli) *take-home* vizsga (40%).

***Opcionális feladatok:
plusz pontot ér a vizsgán.***

+ Az előadásokon való részvétele a Tanulmányi- és Vizsgaszabályzat szerint (min. 75% a félév végi aláíráshoz).

Követelmények:

- **Kötelező irodalom:**

- Órai anyag (prezentációk a honlapon, hallgatótársak jegyzetei...)
 - Dieter Haller: *Atlasz: Etnológia* (Athenaeum 2000 Kiadó: Budapest, 2007) pp. 228–255.
 - Helmuth von Glasenapp: *Az öt világvallás* (Budapest: Gondolat Kiadó, 1975. Reprint: Akkord Kiadó, 2012) pp. 195–211.
 - Komoróczy Géza, 'Elő-Ázsia', in: Bodrogi Tibor et. al., *Mitológiai ábécé* (Budapest: Gondolat Kiadó, 1978, pp. 115–183) pp. 148–164.
-
- Olvasmányok és az előadások videói a honlapon, jelszóval védve (*vall/tud*).
 - Ajánlott irodalom: lásd a honlapon és a kurzusleírásban.

Előzetes tematika

- 1. Bevezetés: mi a vallás?
- 2. Mi a vallástudomány?
- 3. A zsidóság tudományos kutatása.

***Mivel
foglalkozunk?***

- 4. A vallás jelenségei 1:
hiedelmek, mitológia, szent szövegek, teológia, vallásjog ...
- 5. A vallás jelenségei 2:
tér, idő, rítusok, szakrális tárgyak, vallási élmény ...
- 6. A vallás jelenségei 3:
kultusz helyek, intézmények, specialisták, irányzatok, eretnekek ...

**A vallás
jelenségei**

Előzetes tematika

- 7. A valláskutatás módszerei 1: bevezetés; a vallás, mint *sui generis* jelenség: teológia, vallásfenomenológia **Módszerek**
- 8. A valláskutatás módszerei 2: a vallás, mint történeti jelenség, vallástörténet
- 9. A valláskutatás módszerei 3: a vallás, mint antropológiai jelenség, vallásetnológia
- 10. A valláskutatás módszerei 4: a vallás, mint társadalmi jelenség, vallásszociológia
- 11. A valláskutatás módszerei 5: a vallás, mint pszichológiai-biológiai jelenség, valláspszichológia. kognitív vall.tud., funkcionalista és evolúciós megközelítések

- 12. Törzsi vallások; ókori keleti vallások; késő-antik vallások **Egyes vallási hagyományok**
- 13. Világvallások és a zsidóság helye. Modernkori vallásosság.
- 14. Összefoglalás: hogyan lehetséges a zsidóság tudományos kutatása?

Mi a vallás?

- Ez egy üres dia: ide jönnek a hallgatók válaszai.

- További válaszok a félév során.

Mi a vallás?

A vallás mint egyéni élmény,
személyes érzés, érzelem

A vallás mint
szabályrendszer

A vallás mint
intézményrendszer

*A vallás
mint erkölcs*

*A vallás mint
társadalmi kohéziós erő*

Isten?
Felsőbb
erő?

A
vallás mint
dogmák
rendszere

A vallás mint
családi hagyomány

**A VALLÁS
MINT HIT**

*A vallás mint
pszichológiai támasz*

A vallás mint identitásforma

A vallás mint
világmagyarázat

A vallás mint rítus

A vallás mint
szokásrendszer

A vallás mint
életvitel

A vallás mint rendszer

- **Gondolati elemek:** fogalmak (pl. Isten, démon, messiás, megváltás, bűn...), narratívák (pl. mítoszok), előírások (pl. törvények), a világban zajló eseményeket értelmező rendszer, etikai normák, várakozások (pl. jutalom és büntetés) stb.
- **Viselkedés:** rítusok, kötelező és tiltott tevékenységek, megváltozott tudatállapotok...
- **Fizikai valóság:** szakrális tárgyak, szakrális épületek, zene, képzőművészet...
- **Intézmények:** egyházi szervezet, vallási specialisták (papok, sámánok, tanítók...)
- **Külső környezet:** adott társadalom, valamint az azt körülvevő más kultúrák, stb.

+ Mindez **dinamikus rendszer:** időben változik, fejlődik, átalakul, szakad...

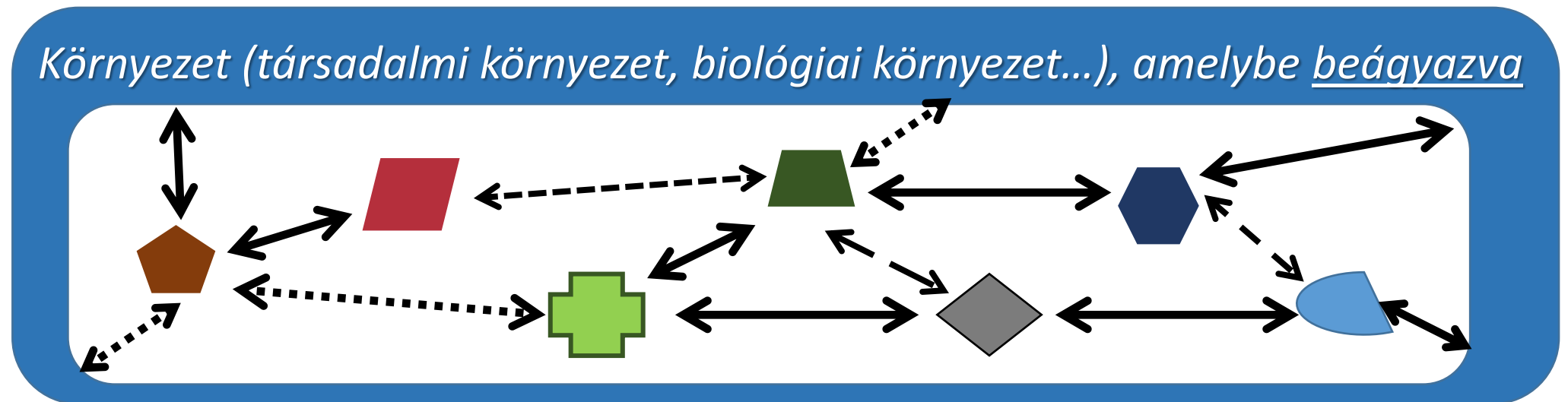
Leírás lehet: szinkrón (adott időpontra vonatkozik) vs. diakrón (időbeli változás).

A vallás mint komplex rendszer

• **Gondolati elemek, viselkedés, fizikai valóság, intézmények...**

+ **Külső környezet:** adott társadalom, valamint az azt körülvevő más kultúrák, stb.

Rendszer: nem csak sok-sok **elem összessége**,
hanem ezek az elemek egymással komplex **kölcsönhatásban** is vannak.

+ Mindez **dinamikus rendszer:** időben változik, fejlődik, átalakul, szakad...

Mi a vallástudomány?

- Ez egy üres dia: ide jönnek a hallgatók válasza.

- További válaszok a félév során.

Összefoglalás

Összefoglalás

**Hogyan jutunk el
innen:**

ide:

Összefoglalás

Hogyan jutunk el
innen:

Vallástörténet:
a vallás mint
történeti jelenség

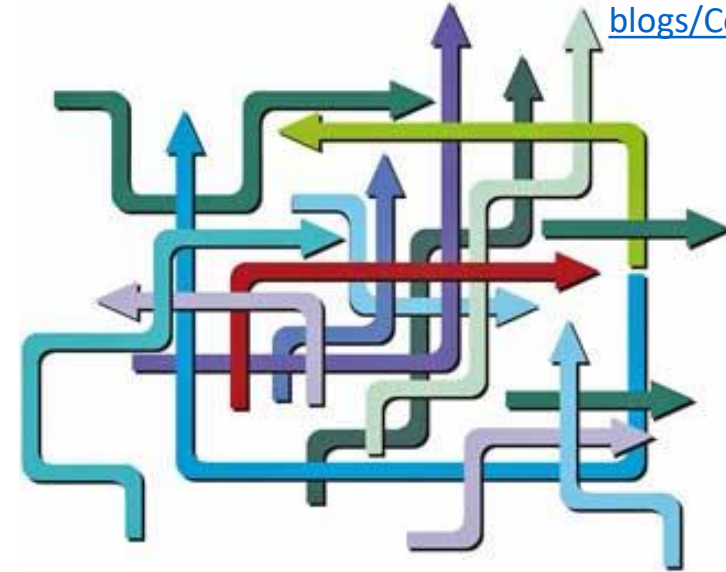
ide:

Vallástudomány:
a vallás mint
sokoldalú jelenség

A kurzus céljai

- A laikus vallásfogalomtól eljutni a vallás komplexitásának megértéséig.
→ a vallás mint **komplex rendszer**

- A vallás tudományos kutatásának alapfogalmai, valamint
- különböző szemléletmódok:

módszertani sokszínűség

→ a vallás mint **történelmi** jelenség

→ a vallás mint **társadalmi** jelenség

→ a vallás mint **pszichológiai** jelenség

→ a vallás mint **biológiai** jelenség

Opcionális feladat a következő hétre

1. Gyűjtsenek példákat „komplex rendszerekre”.

(A *komplex rendszer* fogalmát nem definiáltuk egzakt módon. Most a cél: „ráérzésre”.)

2. Miben hasonlítanak, és miben nem hasonlítanak a példák a vallásra?

Email: birot@or-zse.hu hétfő este 20 óráig.

Jutalom: +1 pont a záródolgozatban, valamint

könnyebb tanulni ezt az absztrakt tárgyat (*ami szintén pontokat jelent*).

Viszlát a következő alkalommal!